

Kemal Tahir'in 40. Ölüm Yıldönümü Anısına: Küresel Kalpazanlık Veya Zamanın Ruhü İçinde Yüzeysel Kalmak Ve Küreselleşirken Taşralaşmak Karşısında Tarih Bilincinin Gereği Üzerine¹

In Memory Of Kemal Tahir's 40Th death Anniversary: On
The Global Forgery Or Staying Superficial In The Spirit Of
Time And The Necessity Of The Consciousness Of History
Against Becoming A Periphery While Globalised

Ertan Eğribel

Özet: Türkiye'de yerlilik, yerellik görüşü Batıcılışma çabasıyla birlikte gündeme gelmiştir. Diğer bir deyişle yerlilik, yerellik tarih içinde kendimize bağlı yeni bir dengenin savunulması biçiminde değildir. Batı üstünlüğü temelindeki dengeye uyumu öngörmektedir. Kemal Tahir'in yerlilik anlayışı buna karşıtlık oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kemal Tahir, yerlilik, taşralaşma, tarih bilinci

Abstract: The view of nativeness and localness in Turkey became a current issue with the effort of Westernization. In other words, nativeness and localness are not in the form of defending a new balance depending on ourselves within the history. It predicts the conformity with the balance on the basis of Western superiority. Kemal Tahir's nativeness view contradicts to this one.

Keywords: Kemal Tahir, nativeness, becoming a periphery, the consciousness of history

Kemal Tahir'in 100 doğum yıldönümünü 2010 yılında andık. Kemal Tahir'in 40. ölüm yıldönümünü (2013) de birlikte anıyoruz. Kemal Tahir bizim bir ta-kıntımız değil. Amacımız bir Kemal Tahir uzmanı olmak, belirli günler belli yerle-re çağrılmak da değil. Kemal Tahir'e olan ilgimiz sosyoloji anlayışımız gereğidir. Kemal Tahir'i Türk toplum düşüncesi ve romanının bir figürü, donmuş, geçmişte kalmış bir müze malzemesi olarak değil günümüz Türkiye'si ve dünya sorunla-rı üzerinde geçerli sözü olan bir düşündürümüz olarak anıyoruz. Kemal Tahir'in yaşadığı dönemde düşünce yaşantımıza kattığı tartışmalar bugün de geçerlidir. Kemal Tahir romanları ve tarih görüşü ekseninde ortaya çıkan tartışmalar sadece o dönemi anlamak için değil bugünü anlamak içinde önemlidir. Bu açıdan bir süre-klilikten söz edilebilir. Ancak Cumhuriyet dönemi Türk toplum düşüncesinin son

¹ Kemal Tahir'in ölümünün 40. yılı dolayısıyla 21 Nisan 2013'te Bakırköy Cem Karaca Kültür Merkezi'nde düzenlenen panelde sunulan bu yazı geliştirilerek son halini almıştır.

elli yılını belirleyen bu tartışmalara rağmen Kemal Tahir'in halen muhalif, aykırı bir aydın olarak kalması anlamlıdır. Esas önemli olan yön de budur. Kemal Tahir ölümünden 40 yıl sonra da yerli, muhalif ve aykırı bir aydın olarak önemini koruyor. İçinde yaşadığımız koşullar Kemal Tahir'in aykırı güncelliğini azaltmamış, artırmıştır. Sosyolojimiz açısından yararlanacağımız özellik Kemal Tahir'in muhalif kimliğini belirleyen bu yerli bakış açısidir. Türkiye'de Batı etkinliği, denetimi arttıkça kendi gündemimize sahip olmak mümkün olmuyor. Bu belirsizlikte bize verilen gündemin peşinde koşmak ve verimsiz tartışmalar üzerinde durmaktansa mevcut gündemi sabit kaldığımız yere, yöntemimize göre değerlendirmek daha sağlıklı bir çabadır. Bu görüşümüze tutarlılık ve disiplin de sağlayacaktır. Kemal Tahir romanları ve düşüncesine ilginçimizin kaynağı budur. Kemal Tahir-Baykan Sezer düşüncesi ve ilişkisi bizim bulunduğumuz yeri ve yönü her koşulda yeniden sınamamız ve doğrulamanın bir yoludur. Türkiye'nin en büyük zenginliği tarihi mirasıdır. Günümüzde ise bize öğretilen yöntemden/tarih görüşünden vazgeçmektir. Böylelikle özgürleştiğimiz söylenmektedir. Yerin ve zamanın belirsizleştiği ve bunun yöntem olarak benimsendiği, yerliliğin, yerelliğin bu anlamda Batı dünya egemenliğine karşı bir direnç unsuru olmaktan çıktığı bir dönemdeyiz. Kemal Tahir'in tarih anlayışı ile hem kendi yerimizi belirlemek, hem de verili gündemi bu yönden tartışmak istiyoruz. Bu bağlı olduğumuz sosyoloji bakış açısı/yöntemimiz açısından da bir zorunluluktur.

Kemal Tahir 1910 yılında bir Osmanlı vatandaşı olarak doğmuş 1973 yılında Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak ölmüştür. Bir insanın hayatında sadece bu olay bile büyük bir dramdır. Kemal Tahir Balkan Savaşlarından I. Dünya Savaşı'na, Osmanlı'nın tasfiyesi ve Yeni Türkiye'nin doğuşu gibi Türk toplum tarihini etkileyen büyük olayların ötesinde, II. Dünya Savaşı ve Türkiye'de çok partili yaşama geçiş, ABD-Sovyetler Birliği çekişmesi, Çin devrimi, Cezayir Savaşı, Anti-sömürgeciliğin tasfiyesi ve ulusal kurtuluş savaşları gibi XX. yüzyılı etkileyen olayları bütün yönleriyle yaşadı. Kemal Tahir düşüncesi düz bir hat izlememiştir. Kemal Tahir'in arayış içinde olduğu ve mevcut gerçekliği sorgulaması çokça sözü edilen bir konudur. Kemal Tahir'in kendi düşünce serüveni içinde gençliğinde Kemalizm ile ilişkisinden sosyalizme, Osmanlı ve ATÜT'e verdiği önemden Doğu-Batı çatışması görüşüne gelmesinden söz edilebilir. Kemal Tahir sadece kendi dışındaki görüşleri değil, kendi görüşlerini de sürekli sorgulayan bir aydındır. Ancak bu sorgulama çabası bir inkar ve red biçiminde değildir. Daha önce sahip olduğu görüşleri sorgulayarak aşmış ancak her yeni aşamada bir önceki görüşünü de içerecek biçimde düşüncesini zenginleştirmiştir. Kemal Tahir'in yaşamı, sanatı ve düşüncesi birbirini etkileyerek gelişmiştir. Kemal Tahir her döneminde yerlidir, ama yerlilik anlayışını da geliştirerek yeni bir tarih görüşüne ulaşmıştır.

Türkiye'de yerlilik anlayışının kaynağı devlet ve devletin sorunları karşısında yaptığı siyasi seçimidir. Bu anlamda Osmanlı'dan günümüze yerlilik anlayışı bağlı olduğumuz cephe seçimine ve bu cephe içindeki yerimiz ve rolümüz tara-

fından belirlenmiştir. Sorunlara Türkiye’den bakmak yanında, baktığımız yön de önemlidir. Bağlı olduğumuz bütünsel çerçeve değişince yerliliğin ve yerelliğin tanımı da değişmiştir. Osmanlı Batıcılığı ile birlikte cephe değişikliği gündeme gelince bu değişiklik Osmanlılık, Türkçülük, İslamcılık ile ifade edilirken, yeni Türkiye devleti ile Osmanlı imparatorluk mirasından vazgeçilirken yerlilik “*milli-devlet*” çözümü ve Türkçülük ile ifade edilmiştir. Yeni Türkiye Osmanlı’dan vazgeçerken Batı ile işbirliği, yandaşlığı tartışma konusu olmamış ancak Batı ile özdeşleşmekten kaçınmıştır. Yeni devletin kuruluş ideolojisinde de bu vardır. Osmanlı’dan vazgeçme bile Batı güdümünden kurtulma, Batı’ya karşı bir direnç ve bağımsızlık, anti-emperyalizm olarak tanımlanmıştır. Kültür ve uygarlık ilişkisi ve ayrımı devlet-merkezli Batıcı yerlilik anlayışını belirtmektedir. Bu, belli koşullarda resmi görüş-Kemalizm ile sosyalizm arasında belli bir ilişki kurulmasına da izin vermektedir. Kemal Tahir’in Kemalizm ile sosyalizm arasında başlangıçta kurduğu ilişkiye de bu açıdan bakmak gerekir. Bu görüş 1950 sonrasında yaygınlaşırken Kemal Tahir Batıcılığına yöneltilen eleştirilerle aykırı, muhalif bir aydın olarak görülmüş, sosyalist çevreler tarafından dışlanmıştır. Resmi görüşün Türkçü, İslamcı savunucuları da Kemal Tahir’e mesafeli durmuşlardır. Kemal Tahir’in düşünce serüveninin gelişmesi ve günümüzde de süren aykırı, muhalif Doğucu-yerli-sosyalizm anlayışı bu farklı çerçevelerin dışında kalmasına neden olmuştur.

Kemal Tahir daha 20’li yaşlarında, 1930’lı yıllarda mevcut düzene muhalif bir aydın olarak sosyalizmi benimsemiştir. Devlet-merkezli yerliliği savunduğu dönemde de sosyalist bir aydın olarak yeni devletin kuruluşunda anti-komünizme dayalı resmi görüşün dışında kalmış, Atatürk’ün yaşadığı bir dönemde, 1938 yılında görüşlerinden dolayı 15 yıla mahkum olmuştur. 1950 yılında hapisten çıktığında Batıcılığına siyasi seçimine karşı durmuş, sonraki yıllarda Türk toplumunun özgünlüğü görüşünden hareketle Osmanlı ve ATÜT tartışmaları çerçevesinde devlet-merkezli yerli bir sosyalizm anlayışının savunucusu olmuştur. Kemal Tahir Türkiye’nin Batı ile ilişkilerini, yandaşlık ve işbirliğini sorgulamanın ötesinde kendi sosyalizm anlayışını da sorgulayarak geliştirmiştir. Giderek ATÜT ile Osmanlı arasındaki ilişkileri de farklı değerlendirmiş, yerliliği Anadolu Türk toplumunun dünya içindeki yeri ve rolünü bağlı olarak Doğu-Batı çatışması içinde Doğu cephe savunuculuğu temelinde ele almıştır. Batıcılığına seçime karşı Doğu halkların yararına bir Türk sosyalizminden, yerlilikten söz etmesinin anlamı budur. Bu açıdan Kemal Tahir Batı-merkezli dünya tarihini eleştirerek resmi görüşten kopmuş, Batıcı sağ-muhafazakar ve Batıcı-sol kesimlerin dışında kalmıştır. Türk toplum gerçeğine bakışı geniş bir tartışma ortamı yaratmış, kişisel düzeyde çeşitli görüşten olan insanlar Kemal Tahir’in Batı-karşıtlığının ötesinde soygun ve sömürü karşıtı yerlilik anlayışıyla ilişki kurmuştur. Günümüzde Batıcılığına seçimi içinde çoğul modernleşmenin bir sonucu olarak ortaya çıkan farklı kadrolar giderek küreselleşmecilik savunusuyla birbirlerine yakınlaşmıştır. Günümüzde ABD eksenli yerlilik, yerellik anlayışı yeni siyasi seçime bağlı

olarak, tarihten bağımsız bir biçimde, modernleşme ve milli-devlete karşı etnik, dini kimlik özelliklerine ve ekolojiye dayandırılmaktadır. Sovyetler Birliği'nin tasfiyesi sonrası yeni gelişmelerle birlikte artık devlet-merkezli milli-yerlilik anlayışı dayanaksız kalırken küre-yerel mutlak kimliklerin savunuculuğu öne çıkacaktır. Kemal Tahir, Batı yandaşlığının Batı-dışı modernlik veya küreselleşme biçiminde savunulduğu yeni dönemde de aykırı, muhalif, yerli-sosyalist bir aydın olarak dışarıda kalacaktır.

Kemal Tahir düşüncesinin günümüz açısından da gücü ve sürekliliği bütünsel tarih anlayışına dayalıdır. Sovyetler Birliği'nin tasfiyesi sonrası dünyada yeni bir dönem ve koşullar geçerli olmuştur. Bu yeni dönem sadece XX. yüzyılın sonu, XXI. yüzyılın başlangıcı olarak görülmemiş aynı zamanda modernleşme ve özelleşme sosyalizmin sonu olarak değerlendirilmiştir. Batı içi çelişki ve çatışmaların temel-evrensel çelişki olarak tanımlanmasından vazgeçildiği yeni dönemde tarihin sonu ve ABD eksenli küreselleşme, yerlilik, yerellik görüşleri genel-geçer hale gelmiştir. Sosyolojinin bilim kimliği ve bütünsel dünya görüşlerinin gereksizliği ve mutlak kimliklere dayalı yeni tartışmalar bu değişimin bir sonucudur. Ancak bütünsel tarih anlayışının otoriterlik olarak tanımlandığı bu dönemde *“uygarlıklar arası çatışma”* ve *“uygarlıklar arası diyalog”* görüşleri dünyanın gündemine gelmiştir. Batı üstünlüğü/egemenliği temelinde getirilen çatışma ve diyalog görüşü eşitsiz dünya dengesinin benimsenmesini amaçlamaktadır. Tartışmanın kökeni tarihi olmasına rağmen tarihten bağımsız olarak getirilen bu görüş mevcut egemenliği elinde tutan tarafın ayrıcalıklarının pekişmesini ifade etmemektedir. Uygarlıklar arası çatışma ve diyalog tartışmalarının güncelliği dünyanın gelecekte alacağı biçimi de belirlemektedir. Bu tartışmayı tek yönlü olarak bir tarafa bırakmak, üstünlüğü elinde tutan tarafın empozisi ile sorunları çözmek mümkün değildir. Bu durum Kemal Tahir'in görüşlerini günümüzde de önemli ve güncel tutuyor. Kemal Tahir kendisini öncelikle bir romancı olarak tanımlamasına rağmen, roman anlayışı gereği çeşitli toplumbilimlerinin konu ve sorunlarına ilgi göstermiştir. Türk toplumunun dünya içindeki yeri ve rolü roman anlayışını ve konularını da belirlemiştir. Ele aldığı konu ve sorunlar Türk toplum ve tarihi ilgi alanımızı genişletmiştir. Kemal Tahir Türkiye ve dünya sorunları üzerinde bir Türk sosyalisti olarak kendine bağlı görüş sahibi olan ender aydınlardan biridir. Bu tartışmalar Türk toplum ve tarihiyle ilgili olduğu kadar Batı sosyalizminin sorunlarını da kapsayacak biçimde ilgi alanımızı genişletmiştir. Kemal Tahir, Türkiye ve dünya sorunlarının nasıl anlaşılması ve çözülmesi gereği konusunda bütünsel bir tarih anlayışı ortaya koymuştur. Bugün de bu açıklamalara ilgisiz kalmak mümkün olmamaktadır. Kemal Tahir'in güncelliğinin, günümüz koşulları ve gelişmelerine karşı olan sözü ve önemi de bu anlamdadır.

Günümüzde ABD elinde tuttuğu üstünlüğü ve ayrıcalıkları paylaşmamak için Batı'nın kendisi olmak yerine Batı'nın öncüsü ve sözcüsü olmayı yeğlemiştir. Ancak bu örgütlenme Batı cephe örgütlenmesi olma özelliğini değiştirmemiştir. Sovyetler Birliği'nin tasfiyesi sonrasında ABD geleneksel Batı ve Doğu uy-

garlıklarını kendi egemenlik anlayışına uygun olarak yeniden örgütlemektedir. Batı-merkezli modernleşme ve devlet merkezli yerlilik/millilik eleştirileri, modernleşme-gelenek-küreselleşme arasındaki gerilimli ilişki bu nedenle gündemdedir. Küre-yerelleşme veya Batı-dışı modernlik anlayışı ABD üstünlüğünün benimsenmesini ve pekişmesini belirtmektedir. Günümüzde modernleşme ve devlet-merkezli yerlilik (millilik) eleştirilerinden çıkan sonuç dini, etnik düzeyde mutlak kimliklerin birbirine karşıt bir biçimde, birbirini ötekileştirerek/etkisizleştirerek taşralaşmasıdır. Bu nedenle küre-yerelleşmenin en açık görüntüsü küre-muhafazakarlaşma ve küresel kalpazanlıktır. Küreselleşme zamanın ruhu olarak kutsanırken geçmişin değersizleşmesi, geleceğin belirsizleşmesi, teslimiyet ve yüzeysellik yaygınlaşmaktadır. Küre-muhafazakar kalpazanlığın dayanakları bu özelliklerdir. Etnik, dini, cinse dayalı ayrımların mutlaklaşması ile küresel düzeyde muhafazakarlaşma ile siyasi, iktisadi, tarih düzeyinde kalpazanlık birlikte sürdürülmektedir.

Türkiye’de yerlilik, yerellik görüşü Batıcılışma çabasıyla birlikte gündeme gelmiştir. Diğer bir deyişle yerlilik, yerellik tarih içinde kendimize bağlı yeni bir dengenin savunulması biçiminde değildir. Batı üstünlüğü temelindeki dengeye uyumu öngörmektedir. Türkiye’de çeşitli siyasetler Batı yandaşlığını sorun etmezken, siyasi yönelişlerini bu yönde tanımlarken, toplum olarak Batı ile tam bir özdeşlikten söz etmekten kaçınmışlardır. Bu anlamda geçmişte devlet-merkezli yerlilik ve resmi görüşün farklı yorumları Batı dünya egemenlik örgütlenmesine karşı belli bir direnç unsuru olmayı sürdürmüştür. Günümüzde ABD eksenli küreselleşme tarihe karşıt, ne Doğulu, ne de Batılı, uygarlık dışı bir yerlilik, yerellik anlayışını empoze etmektedir. Kültür ve uygarlık ayrımında olduğu gibi küre-yerelleşme de ABD eksenli yeni-dünya düzeninde Batı ile Batı-dışını kapsamayı ve ayrıştırmayı amaçlamaktadır. Günümüzde artık Batı üstünlüğünü kazanma amacı ortadan kalktığı için toplum içinde birlik ve dayanışma yerine ayrışma-dışlama çabası öne çıkmıştır. Osmanlı sonrası Doğu’nun içine düştüğü açmazda yerlilik, yerellik ABD düzenin yaygınlaşmasına ve pekişmesine dayanak olmaktadır. Günümüzde Kürt hareketinin geldiği yer ile Türkiye’de ABD eksenli yeni-Osmanlıcı-İslamcı resmi görüşün geldiği yerin aynı olması bu sürecin bir sonucudur. Her ikisi de küreselleşmeye uygun olarak ayrışarak-birleşme-dışla(n)ma açmazını çözüm olarak benimseyerek, bunun bölgede öncülüğünü yapmaya koşmuşlardır. Bu nedenle birlikteliğin temeli belirsizdir veya birliği-ayrımı sağlayan ABD eksenli küreselleşmedir.

Günümüzde Batı içi çelişkilerin ortadan kalkması dünyaya ve Türkiye’ye barış ve güvenlik getirmemiştir. Tam tersine, Doğu-Batı çatışması ve eşitsiz diyalogu ABD egemen güç dengesi içinde mutlak ayrımlara dayalı olarak sonuçsuz/çözumsuz bir itişme olarak gündemdedir. Çatışma ve çekişmelerden yeni bir aşamaya, yeni bir dünya egemenlik dengesine ulaşmak amaçlanmamıştır. ABD eksenli yeni dünya düzeninde Doğu-Batı ilişkilerinde Batı’nın konumunda, soyguncu ve sömürücü kimliğinde bir değişiklik yoktur. Yeni dünya düzenininin

belirlediği koşullarda, Doğu ve Batı kimliği dışında, uygarlık karşıtı etnik, dini, cinse dayalı dışlamalar veya kimliksizleşme/melezleşme gibi yersizleşme, yurtsuzlaşma eğilimleri meselenin aslını değil ön-görünüşünü vermektedir. Sosyoloji yöntemi açısından sadece bu ön-görünümlerini saptamakla yetinmek yerine sorunların kaynağına inmek gerekmektedir. Sorunların temelini tanımladığımızda günümüz ve gelecekle öngöründe bulunmak yanında, toplum düzeyinde belli müdahalelerde bulunma imkanı da kazanacağız. Türkiye gibi zengin bir tarihi mirasa sahip bir ülkenin sorunların sadece ön-görünüşüyle yetinmesi, yüzey-selleşmesi ve taşralaşması söz konusu olmamalıdır. Kemal Tahir düşüncesinin günümüz için de yararlanacağımız özelliği budur. Mevcut dünya sorunları üzerinde kendi sözümüzü söylemek, sorunlar üzerinde etkili olmak için rolümüzü ve yerimizi tanımamız bir zorunluluktur. Bu aynı zamanda Kemal Tahir düşüncesinden nasıl yararlanacağımızın da koşuludur. Türkiye’de Batıcı devlet-merkezli yerlilik/millilik anlayışı günümüzde otoriterlik olarak eleştirilmekte veya giderek marjinalleştirilerek Türk kimliğini suçlamaya ve mahkum etmeye dönüşmüştür. Buna karşılık ABD eksenli küre-muhafazakar yapı içinde de yerlilik, yerellik bir itişme ve kaos içinde birlik olmaktan ileri gitmemektedir. Kemal Tahir’in Anadolu Türklüğünün Doğu-Batı çatışması içindeki yerine ve rolüne dayalı devlet-merkezli yerlilik anlayışı günümüz sorunlarını anlama yanında geleceğe yönelik bir perspektifte bulunma imkanı da verecektir. Kemal Tahir’in tarih bilincine vermiş olduğu önem de bu nedenledir.

Kemal Tahir’in romanları ve düşüncesindeki sorunları belirleyen tarih kavrayışı yer ve zaman arasında özgün bağlama önem veren, diğer bir deyişle tarihi değişme içinde oluşan somut ve bütünsel bir yapıdır. Kemal Tahir’in sanat-edebiyat anlayışını da belirleyen bu özelliktir. Toplumumuza yön veren olayları dünya tarihi ve sorunlarıyla birlikte ele alarak değerlendirmiştir. Tarih bilinci veya tarih anlayışı denildiğinde anlaşılması gereken belirli bir düzeyin, sanatın, mimarinin, iktisadın tarihi değil, tek geçerli düzey olan bütünsel dünya tarihidir. Kemal Tahir’in dünya görüşünün, yerlilik anlayışının bu açıdan kaynağı nettir. Kemal Tahir’in yerlilik anlayışını benimseyip benimsemediğimizi veya günümüz sorunları karşısında tavrı ve sözü nedir dediğimizde görüşlerimizi kendi yöntemi/tarih görüşü içinde doğrulamamız gerekir. Bu açıdan Kemal Tahir’in düşünce serüveni içinde vardığı sonuçlar açısından Baykan Sezer düşüncesiyle bağlantı kurmak kaçınılmazdır. (1) Öncelikle Kemal Tahir-Baykan Sezer düşüncesini, bütünsel tarih anlayışını belirleyen özellik Doğu-Batı çatışmasıdır. Uygarlıklar kendi kimliklerini ve temellerini karşılıklı ilişkilerde bulmuşlardır. Tarafların kendi kimliklerine ve varlıklarına yön veren bu ilişkileri denetleme çabası çatışmaya neden olmaktadır. Bu çatışma içinde bağlı olduğumuz cephe dünya içindeki yerimizin ve rolümüzün saptanması ve tanınması açısından vazgeçilmezdir. Devlet-merkezli yerlilik, yerellik anlayışı veya tarih bilinci bu bütünlük içinde ortaya çıkmaktadır. Doğu-Batı çatışmasında cephe seçimi yanında cephe içinde karşılıklı ilişkilerin denetimi açısından da belli konumlar öne çıkmakta

ve önerilen siyaset veya toplum kimliği devlet örgütlenmesi içinde korunmakta ve savunulmaktadır. (2) Doğu-Batı ilişkileri Yakın Doğu'da denetlenmektedir. Osmanlılık Batı'ya karşı Doğu cephesinin savunuculuğunu üstlenen asker-devletler geleneğinin mirasçısıdır. Anadolu'nun Türkleşmesi olayının siyasi ifadesi Osmanlılıktır. Bu çatışma içinde yerimizi ve rolümüzü belirleyen Batı karşıtlığının ötesinde, Batı soygun ve sömürüsüne karşı Doğu cephesinin savunuculuğudur. Yerlilik, yerellik tarih içinde belli bir konumu ve rolü belirtmektedir. Toplum birliğini ve dayanışmasını sağlayan, kimliğimizi belirleyen budur. (3) Osmanlılık veya Osmanlı mirası sadece Türk toplumu için değil, bütün Doğu toplumları açısından önemlidir. Türkler Doğu-Batı çatışmasının yaratıcısı değildir, mevcut çatışma içinde Doğu adına geçerli olan dünya siyasetinin öncüsü olmuşlardır. Osmanlı-Türk mirası/kimliği denildiğinde anlaşılması gereken, Batı ile işbirliği içindeki dönemin siyaseti değil, Osmanlı'nın Batı'ya karşı kendine bağlı kurduğu dünya imparatorluğu mirasıdır. (4) İnsanlık tarihinin iki ayrı cepheye ayrıldığı veya bizim Batı'dan farklı olduğumuz yeni bir konu değildir. Türkiye 200 yıldan bu yana sorunlarını Batıcılığa çözüm çerçevesinde ele almıştır, ancak bu konuda başarılı olmamıştır. Doğu ile Batı arasında sadece farklılıktan değil çatışmadan da söz etmek gerekir. Bu duruma yol açan maddi koşullar, bu koşulları aşmayı veya bu koşulları açıklamayı zorunlu kılıyor.

Kemal Tahir'in sorunları değerlendirme çabası Doğu-Batı çatışmasında Türkiye'nin yeri ve rolü ile ilgilidir. Kemal Tahir'in yerliliği, yerelliği bu bü-tünsellik içinde ortaya çıkmaktadır. Dünya sorunlarının çözümü açısından yararlanacağımız toplumsal bir güç ve imkanları göstermektedir. Günümüzde yeni-Osmanlılıktan söz edilmesine rağmen Kemal Tahir ve Baykan Sezer başta olmak üzere Türk toplum düşüncesinde Osmanlı ile ilgili temel tartışmaların gündeme gelmemesi, "*Muhteşem Osmanlı*" dizisi nedeniyle gündeme gelen harem tartışmalarının dışına çıkılamaması yüzeyselleşmenin, değersizleşmenin geldiği yeri göstermektedir. Kendi tarihiyle ilgi kuramayan Türkiye'de yerlilik, yerellik tartışması sığdır. Bu durumda Türkiye'nin yakın tarihini de anlamak mümkün olmayacaktır. Kemalizm eleştirisiyle Cumhuriyet dönemi Türk tarihi de Osmanlı tarihi gibi değersizleşmiştir. Kemalizm/resmi görüş eleştirisi Batı yandaşlığı veya küreselleşme siyasi seçimi üzerinde bir tartışmanın gündeme gelmesine değil, Cumhuriyet dönemi tarihinin dışlanması veya Kürt kimliğinin gündeme gelmesine destek olacak biçimdedir. Türkiye Cumhuriyeti tarihi eleştirisi etnisite, din, mezhep, cinsiyet sorunlarının temellendirilmesine indirgenmiştir. Günümüzde devlet-merkezli milli tarih anlayışı, Türkçülük tartışma konusu olurken, Batı yandaşlığı ve işbirliğinin tartışma konusu olmaması bir rastlantı değildir. Yeni-Osmanlılıktan söz edilmesine rağmen Kemal Tahir'in, Baykan Sezer'in veya tarihçilerimizin, bunlar da olması da şart değildir, Batılı yazarların da Osmanlı ile ilgili tartışmaları ilgi çekmemektedir. Geçmişin resmi görüşüne dayanak oluşturan folklor, köylülük, memleketçilik tartışmalarına benzer biçimde ama hiçbir biçimde bir kimliğe, yerliliğe dayanak oluşturmaya-

cak biçimde, gelecek perspektifini belirsizleştiren “*gündelik yaşam-kültürel çalışmalar*” öne çıkmıştır.

Kemal Tahir romanları ve düşüncesinde yerlilik ve yerellik Anadolu ve dünya tarihiyle bütünleşmekten geçmektedir. Bütünsel anlamda belli bir tarih görüşü olmadığında yereli anlamak da mümkün olmamaktadır. Kemal Tahir’in Doğu-Batı çatışması görüşü ve sosyalizm anlayışı bütün içinde yerli, yerel olmanın bağlamını belirtmektedir. Tarih, yer ve zaman bağlamından kopuk bir biçimde kendi kuralları içinde işleyen bir süreç değildir. Dünya tarihinin belli bir görünümü üzerinde yapılan bir değerlendirme onu bütünlükle eklemlenmesi içinde kavramaktır. İktisat, din, düşünce, sanat tarihine geçerlilik kazandıran da bütün içindeki yerleri, birbiri içine geçme biçimleridir. Bunların dışında tikel tarihler (şehir tarihi, monografiler, kurumlar tarihi, sözel/kişisel tarih vb.) veya belirli görünüm tarihleri anlamamıza katkıda bulunabilir, ama bunu bütünsel tarih anlayışının üzerine çıkarmak ampirizmin kör kuyusuna düşmektir. Dünya tarihinin birliğini ve sürekliliğini sağlayan temel farklılaşmalar ve çatışmalardır. Özgül yer ve zaman dünya tarihine bağımsız olarak eklenen değil tarihi bütünleştiren öğelerdir. Batı eksenli tarih anlayışı modernleşme veya küreselleşme ile kendini evrenselleştirirken seçmeci tarih anlayışının gereği olarak yer ve zamanı bağlamından kopararak değersizleştirmektedir. Batı uygarlığının bir parçası olmayan yer ve zamanın dışlanması ve içerilmesi dünya egemenliğin bir gereğidir. Batı egemenliğinin evrenselleştirilmesi Batı-dışı uygarlıklara belli bir ilgiye neden olmuş olsa bile bu bütünleşme değil yama biçiminde eklemlenme, yer ve zamanın parçalanması, izole edilmesi biçimindedir. Bu parçalama, izole etme ile nüfuz etme çabası birliktedir. Kültür-uygarlık ile küresel-yerel arasındaki ayrım kapsama ve dışlama çabasının bir ifadesidir. Günümüzde Türk toplum tarihi belirsizleştikçe ABD etkinliği ve açıklamalarının benimsenmesi, pekişmesi daha belirginleşmektedir. Yeni dönemde güncele dayalı yerlilik, yerellik anlayışı, tarihsel-toplumsal gerçeklere bağlanmanın değil, küreselleşme çerçevesi içinde tarihi mahkum etmenin yolunu açmaktadır. Kemal Tahir’in yerliliği Anadolu Türk toplumunun Doğu-Batı çatışmasında kendine bağlı bir dengenin sözcüsü olmasına dayalıdır. Bir Türk sosyalisti, Doğu devrimcisi olarak Batıcı-devlet merkezli-yerlilik (Osmanlılık, Türkçülük, İslamcılık, Kemalizm) anlayışını ve Batı yandaşlığını, işbirliğini eleştirmiştir. Bu nedenle aykırı, muhalif bir aydın olarak görülmüştür. Kemal Tahir’in bugün de görüşlerinden yararlanacağımız yön budur.

Kemal Tahir Anadolu Türk toplumunun Doğu-Batı çatışmasında kendine bağlı bir dengenin sözcüsü olmasını savunduğu için yerlidir. Kemal Tahir’in Osmanlı’ya ilgisi de bu nedendir. Osmanlılık bir dünya siyasetinin adıdır. Bu siyasetin en büyük dayanağı Batı soygununa, saldırganlığına karşı çıkan Anadolu insanıdır. Türk toplum tarihi Doğu-Batı çatışması içinde bütünlük ve zenginlik kazanmaktadır. Bunu bir başka türlü ifade edersek, Türk toplum tarihi dünya tarihini zenginleştirmektedir. Anadolu’nun önemi ve zenginliği toplumlar arası siyasi, askeri, ticari ilişkileri denetleme, yönlendirme çabasından gelmektedir. Bu

denetleme, yönlendirme çabası dünya siyaseti sahibi olma yanında, yerliliği, yerelliği gerekli kılmaktadır. Osmanlılık Doğu-Batı çatışması içinde ortaya çıkmış dünya siyasetidir, bu siyaset belli bir etnisiteye, dine dayalı değildir, ama toplum kimlikleri bu siyaset içinde korunmuş ve çözümün genişliğine dayalı olarak uygarlık çerçevesi içinde kendini geliştirmiştir. Anadolu'nun vermiş olduğu imkanları kullanmaya izin verecek bir siyaset/devlet olmadığında toplumun birliğini ve dayanışmasını sağlamak mümkün olmamaktadır. Kemal Tahir geçmiş, şimdiki zaman ve gelecek arasında bütünlük oluşturacak biçimde Anadolu Türklüğünün tarih içinde önemini ve özgünlüğünü ortaya koymaktadır. Türk sosyalizmi ve roman anlayışını biçimlendiren bu özelliktir. Kemal Tahir Doğu-Batı çatışmasının sürekliliğini gözden uzak tutmadan, genel çatışmanın yereldeki özgün biçimlenişini ele almıştır. Sorunlarımız bulunduğumuz konumu ve rolü değerlendirememek, kendi tarihimize ters işlere koşulmaktan kaynaklanmaktadır.